

Kirkehøjskole, Middelfart Provsti Middelfart sognegård

lørdag d. 4. november 2023

1) KAMPEN OM BIBELN OG

2) DE HEMMELIGE EVANGELIER,

Professor Kasper Bro Larsen, Århus Universitet

Det Nye Testamente består af 27 skrifter, men hvorfor lige dem?

Vi skal høre om tilblivelsen af Det Nye Testamente.

Kasper Bro Larsen er professor i Nytestamentlig eksegesi.

BIBELNENS TILBLIVELSE.

Den vigtigste bog i verden. Den mest solgte. En grundlæggende tekst under kristendommen og under vores kultur.

Den fortælling, der rummer alle de kendte historier (≈historier, som alle kender). Paradiset, Juleevangeliet, Den fortabte søn osv.

90% af befolkningen kender juleevangeliet.

Bibelen udgør et forråd af gode fortællinger og et kammer for vores grundværdier: Næstekærlighed, Fjendekærlighed (bjergprædiken). Der ligger grundværdier og grundprovokationer.

En sten i skoen, som vi kan blive udfordret af gang på gang.

Den vigtigste bog i verden: Vi hører uddrag i kirken, man undervises i den i skolen og man læser den selv. Mange har et personligt forhold til bibelen.

Hvorfor skal man høre om tilblivelseshistorien? – Det kan være ubehageligt. – På samme måde som at høre om familiens historie også kan være relativt ubehageligt... Men sådan er det, at vi forstår tingene historisk, men samtidig kan vi holde dem værdifulde.

POWERPOINTS er ikke medtaget

Bibelen er en antologi: Tekstsamling.

Bibelen udgøres af mange bøger, som er blevet samlet og skrevet indenfor et årtusinde: Fra 900 f. kr. til 1000 e. kr. De er blevet "en kánon." (Kanon betyder: Sivrer: Ægypterne brugte sivrer til at måle med, så *det er en målestok*. Men en samling af de vigtigste skrifter.)

Kanonlisten over de vigtigste skrifter.

Bibelen er KANON, men også en samling af "greatest hits".

Danmarks kulturkanon – baggrunden for at man udarbejdede en kanon var, at kulturen var presset, indvandrere – der er brug for en samling af skrifter, der viser top-10 indenfor forskellige områder. – Og som kan fungere som en vejledning til, hvad der skal undervises i Folkeskolen.

På Bogforum i København sidder man lige nu og drøfter den litterære kanon. Hvad er det for tekster vi underviser i: Hvorfor gamle hvide mænd, hvorfor ikke kvinder og ikke-hvide forfattere ? Kanon bestemmer, hvad der er det bedste!

– Der har været kritik: Hvorfor kan læreren ikke selv bestemme?

Man husker arbejdet med en DANMARKSKANON: Forslag blev sendt ind, og enhver kunne stemme. top-10 blev 10 bud på danske værdier: Hygge, ligestilling, næstekærlighed osv. - de værdier, der forener os & den kristne kulturarv.

HØJSKOLESANGBOGEN: Danmarks mest solgte bog. Vi føler os danske, føler vi har et fællesskab. Hvad har vi indenfor det man kan kalde danskhed: Salmer, kristne salmer, PH's ateistiske kulturradikale sange, pop-sange, kultursange – dvs. en indkredsning af forskellige sider af samfundet. *Man lukker noget ude*: Revolutionære sange, nazistiske, sange fra totalitære strømninger... i 19.-udgave af Højskolesangbogen er der også medtaget en islam-sang.

BIBELEN skulle samle hvad der er kristent og jødisk. Dvs. der var tale om en sorteringsproces.

Man kan sammenligne det med evolutionstankegang: *Survival of the fittest*.

Sådan er det også med kulturens ideer. De overlever også, hvis de er i stand til at tilpasse sig nye forandringer.

Der blev skrevet mange tekster i oldtiden, men det blev en kamp for de stærkeste tekster, der passer ind i miljøet for dem. ICTHYOS DEKA – var en amfibie-øgle, der kunne leve over og under vandet. Matthæus-evangeliet er også sådan.

Hvilken tekst er den stærkeste i kulturel forstand. –

BIBELEN bliver til over århundreder.

Det Gamle Testamente er den overvejende del.

Det Nye Testamente: 27 skrifter (appendikset).

HVORDAN BLIVER DET NY TESTAMENTE TIL?

4 Evangelier

Paulus' Breve

Yderligere breve

Johannes Åbenbaring (Jesu Genkomst)

Jesus selv: År 30.

Jesus er en af de bedst bevidnede jøder. Han er nævnt også af ikke-kristne kilder.

Jesus skrev ikke selv. Han var næppe grundlægger af en religion.

Udgangspunktet er, at vi skal reformere.

Næstekærlighed er i centrum.

Metoden var at fortælle lignelser - .

Jesus skrev ikke selv og havde heller ikke forestillet sig, at der skulle være en kanon ud over Det gamle testamente (GT).

For Jesus er der ikke noget Nyt testamente (NT).

Fra omkring år 50.

PAULUS' Breve er skrevet 15-20 år efter Jesu død.

PAULUS opfatter Jesus som endnu nærværende iblandt kristne. Hans breve handler ikke om hvad Jesus gjorde og sagde, det kommer først i evangelierne.

De evangelier vi kender er først fra omkring år 70. – Markus-evangeliet er det ældste. Hvorfor først da? Fordi *man får et generationsskifteproblematik*. Alle, der har kendt Jesus, begynder at dø bort. Når direktøren går på pension, må man skrive overleveringerne ned. Behovet for at nedskrive overleveingerne sker ifm. Generationsskiftet.

De er ikke samlet endnu til testamente, men er småskrifter, der kopieres og florerer – og Paulus spreder dem rundt. Evangelierne har ikke haft nogen titel, først senere får de navn, for at kunne kende forskel på dem.

Hvad sker der så, efter de er skrevet?

Det er en lang proces – som fortsætter helt til år 350...

År 350: Kirken begynder at få magt – kristendommen bliver en statsreligion for romerne.

De kristne begynder at forfølge dem, der ikke er kristne

For at man kan lave en tekstsamling, skal der være en magt bag. I dag: Det er regeringen, der kan beslutte det. *Der skal være en institution bag*. Og det får man i 350.

PAULUS BREVE bliver spredt ud og kopieret.

Teksterne skal blive populære og de skal være kendte for at kunne opnå at blive kanoniseret.

Først når de bliver spredt ud, og bliver kendt – det er led i kanoniseringsprocessen: Populariet er et vigtigt kriterium.

Brevene bliver populære og Matthæusevangeliet.

Der skrives også nye evangelier. De apokryfe. Det sker i en parallel-proces: Thomasevangeliet, Peter-evangeliet, Maria-evangeliet – vi kender op til 50 af den slags.

Alle de NT-skrifter er skrevet på græsk, som var datidens engelsk, det betød, at flest mulig kan læse dem. GT-skrifterne er skrevet på hebræisk (og delvis aramæisk).

Mange af de apokryfe kendes kun i oversættelse f.eks. til koptisk.

Fra år 150 og frem får man et hav af nye skrifter – og dermed opstår der behov for at afklare hvilke tekster man kan bruge og hvilke man ikke kan. Der opstår et konkurrencemiljø om tekster om Jesus – i

det 2. århundrede.

MARKION AF SINOPE (ca. 140 e.kr.) Han var skibsreder fra det nuværende nordlige Tyrkiet. En kristen, der havde tjent en formue. Tager turen til Rom – til menigheden, som er et vigtigt centrum blandt de kristne. Markion er den første der foreslår, at der skal laves en kanon.

Hvad gør Markion? Han har en speciel teologi: I følge den findes der 2 guder: 1) den GUD der har skabt verden: han er en ond, retfærdig Gud som er Jødernes Gud (han tillader sygdomme) 2) den kristne Gud, der er en frelsergud, nådig og retfærdig og god. Kristne skal ikke bruge det gamle testamente. Markion døde som kætter, men jeg tror at hans forestillinger lever fortsat.

Hvis Gud portrætteres på to forskellige måder, er det fordi der er to guder! Markion var den første, der lavede kanon.

FINDES DER MARKIONITTER I DAG?

I Kristeligt Dagblad 2015: Der var en tysk teologiprofessor, der ville skelne mellem GT og NT.

Kristne har det nye og det gamle testamente:

I dag er det sådan, at Tyskland er det mest PRO-israelske land, p.a. arven fra 2. verdens krig.

Ifgl. den danske religionsforsker Mogens Müller hører GT ikke hjemme i Gudstjenesten.

Hvordan skal vi forstå NT uden at det er på baggrund af GT?

Fuglsang-Damgaard: ”Vi vil som danskere aldrig kunne glemme, at Jesus er født som jøde.”

Der findes moderne nutidige eksempler på markionitiske synspunkter, at man kun skulle have haft det Nye Testamente.

Markion laver for første gang Det Nye Testamente. Han ødelagde LUKAS-evangeliet ved at slette alt om Jesus fødsel. Og han slettede alt i Paulus' breve om at Gud skabte verden.

Markions nye testamente: Vi skal kun have det med, som ikke er jødisk.

NÅR HAN SIGER SÅDAN ER DER ANDRE DER REAGERER: Irenæus.

Irenæus: Den Gud, der skabte os, og forløser os gennem Kristus, er den samme.

Gud siger at dette liv er godt og forløser os fra ondskab, derfor kan vi ikke gøre som Markion.

Grundtvig bruger Irenæus: Vi er menesker i denne verden, og det skal vi være.

Nazisterne argumenterede for at Jesus var ARIER

Markion ødelægger Lukasevangeliet.

IRENÆUS siger 180 e. kr. der er 4 evangelier:

Matthæus – symbol engel

Markus – symbol Løven

Lukas – symbol Oksen

Johnnes – symbol Ørnen, Det åndelige evangelium

Hvorfor siger han det? Der er 4 verdenshjørner.

Lige så smuk verden er indrettet med 4 verdenshjørner – lige så skal den hellige skrift være.

Hvis det var blevet som Markion – ville der kun være et evangelium.

Der er tydelige forskelle på evangelierne.

Tatian: Skriver evangelierne sammen til ét enkelt evangelium.

Vi har en harmoniseret/sammenflettet evangelieforestilling, i stil med børnebiblerne.

Irenæus vælger de 4 evangelier ud af de 50 mulige.

Pluralismen er bygget ind i bibelen i kraft af Irenæus' beslutning.

Ortodoksi: trosbekendelse. Det er den samme Gud, der har skabt jorden og mennesket. Det er den samme Gud.

Irenæus er fra Lyon, skrev på græsk.

Markion: Vi skal kun have ét evangelium: Kun Lukas & Paulus Breve

Irenæus: Der er 4 evangelier – de tekster han taler om er de 27 skrifter

De 27 skrifter var man enige om allerede år 200.

Det er de 27: Den officielle beslutning kommer da kirken får magt omkring år 350

Konstantin den store (30-337) – han gør romerriget kristent. Kejser i begyndelsen af 300 tallet. Han bliver omvendt til kristendommen. Han begynder at bruge kristendommen til statsideologi. Som den religion, der skal binde romerriget sammen.

Det er dem, der underbygger statsreligionen.

Konstantin er fra Byzans – som omdøbes til Konstantinobel.

Konstantin grundlægger kristendommen som romernes statsreligion.

Det Østromerske rige bevares som det byzantinske rige indtil 1400-tallet, hvor det erobres af tyrkerne.

Konstantin samler biskopper til kirkemøder, hvor man enes om grundlov:

Den ikano-konstantionpolitanske trosbekendelse. Gud er både skaber og frelser.

Det er den Ortodokse kristendom.

Konstantin gjorde Palæstina til kristen Tema-park, markerede vigtige bibelske fiks-punkter.

Pilgrimsindustri – med henblik på at skabe kristen identitet i romerriget.

Får lavet 50 pragteksemplarer af bibelen. Ved kopieringer blev der tit taget noget ud. Man skulle være enige om, hvad der står, og disse tekster danner grundlag for, hvad der står. *Konstantin er den magt der sætter sig bag kanoniseringen.* – Når han ikke sidder i Rom. Konstantin overtager det Øst-romerske fra sin far.

Man kalder det for det nye Rom. Et nyt kristent Rom.

Euseb

Konstantin har en hof-teolog: Euseb. Som skriver den første kristne historie.

Eusebs kirkehistorier (ca. 324 e. kr.).

De peger på, at der også er andre skrifter. Han laver en kategori der hedder: ÆGTE skrifter - overfor OMSTRIDTE SKIFTER og UÆGTE skrifter..

Johannes Åbenbaring er tit brugt af marginaliserede grupper, som brugte dette evangelium til at sige, at Gud holder med de svage. Euseb sagde at det opildner til oprør.

Athanasius påskebrev 367 e. kr. oplister de skrifter man skal læse – og hvilke der ikke hører hjemme i NT.

Matthæus står først fordi det var mest populært. Ellers er de ordnet efter omfang.

4 evangelier

Apostlenes gerninger

Katolske breve (almene breve skrevet af andre)

Paulus Breve

Åbenbaringen

Disse skrifter er frelsens kilde. Heri prædikkes alene fromhedens lære og ingen må derfor ændre noget.

De 27 skrifter – og de apokryfe skrifter.

De Apokryfe skrifter er kætternes.

Som Thomasevangliet, Peter-evangeliet.

Forsøg på at bevise ortodoksien – men andre kan have ment noget andet....

Codeks sinaiticus udgør den første samling skrifter på græsk.

Kriterier for valg af de 27 skrifter, der er med i NT:

Popularitet: (Matthæus)

Katolicitet – almen tilgængelighed: at skrifterne ikke giver sig ud for at være hemmelige. Skrifter som

alle kan forstå.

Apostolicitet – de skal være gamle og skrevet af apostlene, og ikke skrevet senere. Skrifterne har navn ud fra apostelkredsen

Ortodoksi – den rette lære. Hvis der var et evangelium, der sagde at Jesus ikke var død...ville det ikke blive taget i betragtning.

Kristendommen bliver lidt som et politisk parti, med et principprogram, og hvis du ikke er enig må du gå. Det sker med Kejser Konstantin.

PAUSE

(HERFRA KOMMER DER POWERPOINTS MED STORE TEKSTSTYKKER, SOM IKKE ER MEDTAGES HER...)

I forbindelse med bibelens tilblivelse opstår der nogle tekster, som man kan kalde for: Tabernes tekster. Det er de apokryfe evangelier.

De er udtryk for en udvikling, der begyndte organisk, men blev ændret med Kejser Konstantin.

Teknologisk sker der det, at man i 300-tallet opfinder bogen: CODEX.

Man går fra at have teksterne på skriftruller. Esajas-bog er en skriftrulle.

CODEKS er en helt ny type bog med ryglimning. Det svarer til en I-Pad, den kan laves tyk.

Så kan der blive plads til flere skrifter og man kan gå fra den ene tekst til den anden på kort tid. Det er udtryk for en teknologisk landvinding, som muliggør 27 skrifter i et bind. Også Codeks bliver en mulighedsbetingelse for at man kan lave en Kanon. –

Den ældste: CODEKS SINAITICUS (ca. 300 e. Kr.) fundet i Katharina-klosteret i 1844, det er en af Konstantins bibeler. Carsten Niebuhr kom også til Katharina-klosteret. Konstantin Tischendorf får lov til at komme ind. Den sidste dag, da de skal rejse redder han bibelen, som de ellers var ved at brænde.

Tischendorf fik lov at låne skrifterne med til Tyskland. Senere kom det som gave til Zaren af Rusland, som var beskytter af den græsk-ortodokse kirke. I 1917 finder Stalin ud af, at det håndskrift ikke kan bruges til noget, og det sælges i 1933, hvor det kommer til British Museum. Ligger nu tilgængeligt online. Det er et af de vigtigste håndskrifter bag det danske ny testamente. (Kasper Bro Larsen har skrevet en Internethistorie).

Tabernes evangelier: Der blev skrevet mange andre skrifter, som var med til at etablere den konkurrencesituation, hvor man skulle vælge hvilke skrifter, der skulle med og hvilke ikke. Apokryfe skrifter betyder: Skjulte/ Hemmelige.

I dag kender man et fænomen, der hedder: *Fan-fiktion:* En genre, hvor fans digter videre på fortællinger. Det kan f.eks. være historien om Macbeth, Harry Potter, Ringenes Herre. – Fans er så vilde, med den givne historie, at de holder den i live ved, at de skriver videre. De skriver måske *bogen før etteren*, og

skriver *fortsættelsen efter den sidste*: Hvad nu hvis Harry Potter var homoseksuel? Fans´ne skriver videre (teenagepiger) (man kan finde 1 mio. fortællinger om Harry Potter) - Fanfiktion, der bliver læst kaldes FANON - *Man låner identitet fra KANON, og skriver videre på sit eget univers, holder derved myten ved lige* – gennem broer mellem egen verden og f.eks. Harry Potter. Det er en måde at holde fortællingen ved lige. Man kan skrive videre på den.

I Jødedommen kan man tænke: Bibelen er skøn, så lad os lave nogle flere.

Det samme gælder Jesus-fortællinger.

Dem, der skriver fan-fiktion: Eksempler på skriftformer: UBER-FIC; ALT, OUT OF CHARACTER, REAL-PERSON FICTION, SELF-INSERTION , MISSING SCENE, POINT-OF-VIEW... (test evt. Google)

Evangelierne udvikler sig på samme måde som *Fan-fiktion*. Det ældste handler om Jesu Død på Korset. – Dernæst en SEQUEL – om Jesu fødsel. I de første sker der en udvidelse af det, der stod i det første.

Fødsel, liv og virke – Død-og opstandelse – Jesus viser sig.

2.-3. århundrede: Apokryferne udvider historien derfra: De vælger nogle perspektiver: Hvordan var det med Jesus som barn? Hvad lavede han? Hvad med opstandelsen- hvordan foregår det?

Man prøver hele tiden at fylde fortællingerne ud, med den historie man er fascineret af.

Astrid Lindgren er jo også et eksempel en sådan videredigtning.

Maria-evangeliet og Apostlenes brev.

Eksempler:

Barndoms evangelierne har været nogle man kunne bruge ovefor børnene. Og man gør brug af Kur-senex (Det gamle barn) allerede som børn, var de forud for deres jævnaldrende, så de kunne belære. De kunne f.eks. forklare, at hvis Jesus var så klog som voksen, hvordan ville han så være som barn?

Jesus var sandt menneske, sandt Gud. – Nogle sagde: Hvis han er menneske, så kan han ikke frelse os, vi skal forstå ham som en lærer.

Thomasevangeliet: Fra barndommen til Jesu virke. Eksempel med tekster fundet i et bibliotek i Egypten ca. 1945. Indtil nu kendte vi kun de kætterske, fra de ortodokse kristne evangelier. Man kendte det kun fra modstandernes. – Nu får man kendskab til det ud fra tabernes.

Der bliver en tendens til, at Jesus bare er en lærer, der giver sine disciple en hemmelig lære.

Himmerig er en åndelig tilstand.

”New age”-miljøerne er optaget af det.

Tomas er fra det 2.århundrede.

Måske er de blevet til i et miljø, hvor Jesus er mere filosofisk – for at få filosoferne til at sige: Ham kan vi lide!

Man skal lære at kende sig selv – og derigennem finder man himmeriget, for det er i sit indre.

Jesu passionshistorie: Judasevangeliet.

Jesus ofrer sig for menneskeheden, Judas ofrer sig for Jesus. Judas er også Jesu medhjælper.

Skrevet af ortodokse jøder. Judas bliver den discipel, der bedst har forstået Jesus – og opfatter den jordiske verden som negativ og den himmelske som positiv. Hvem hjælper Jesus med at gå den åndelige vej? Det gør Judas!

HEMMELIGE TEKSTER. Et kriterium for at teksterne skulle med i NT er, at de er almene.

Teksterne blev en sofistikeret provokation mod den ortodokse kirke – at gøre Judas til Jesu bedste discipel...!

OPSTANDELSEN: **Petersevangeliet.**

I dødsriget prædiker Jesus for dem, der er sovet hen – om lørdagen efter korsfæstelsen inden genopstandelsen. ”Har du prædikeret for dem, der er sovet hen?”. –

APOKATASTATIS-lære

Missing scenes

7 Korsord i evangelierne.

I Petersevangeliet: KORSORDENE: Min kraft, min kraft du har forladt mig.....

SALME 22 – indgår i korsordene: Min gud! Min gud! Hvorfor har du forladt mig?

DØDE JESUS PÅ KORSET?

Gnostikere: En gud kan ikke dø! Det giver ingen mening! De skrev historien om i *Johannesakterne*.

SCALA NATURAE Naturens trappe. Viser hvordan verden er skruet sammen. Gud er ren - derfor kan Jesus ikke lide døden på korset.

APOSTLENES BREV

Det er ortodokse der prøver at få historien til at blive tydeligere om, at Jesus var menneske.

KVINDEN MED BLØDNINGER....pointen bliver at Jesus er et sandt menneske. Et man kan røre ved. Og

derigennem opnå helbredelse.

EVANGELIET OM JESU HUSTRU.... Frimærke, hvor der på koptisk står: Jesus sagde til dem: Min hustru...

Det hemmelige Markusevangelium. Fundet i det ældste kloster. Morton Schmitt.

Der fortælles hele tiden nye historier..... et univers af nye fortællinger – det blev til i middelalderen.

Selma Lagerløf, Jesus Chrst Supestar, Jesu og Josefine..... er eksempler på den nyere (sam-)tids kristne APOKRYFER.

De bedste historier slutter aldrig. Også historien om hvordan kanon blev til. Den danner et identitetscentrum for et fællesskab. For det kristne fællesskab – på samme måde som højskolesangbogen.

Det fortæller både noget vigtigt om inklusion og også om eksklusion.

Selma Lagerløf: Kristuslegenderne er en slags moderen apokryfe tekster.

*Referatet er notater taget under foredraget,
til støtte for deltagernes egen erindring, og som
inspiration og indtryk for de, som var forhindrede,
men gerne havde deltaget.
Og unøjagtigheder skyldes alene referenten
Jens Ferrolld Helbo*